

Людмила Вікторівна Авраменко,
канд. юрид. наук, доцент
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

УДК 340.1

ЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ «СУТНІСТЬ», «ЗМІСТ» ТА «ФОРМА» ПРИ ФОРМУЛЮВАННІ ПОНЯТТЯ ПРАВА

Стаття присвячена аналізу співвідношення понять «сутність», «зміст», «форма» права. Розглядаються різні підходи до праворозуміння, розкривається їх значення для правильного визначення права. Дається визначення права відповідно до інтегративного підходу.

Ключові слова: зміст, правова система, праворозуміння, правоутворення, сутність, форма.

Питання сутності, змісту і форми права досліджували різні вчені і в різні часи, як-то Сократ, Платон, Аристотель, Цицерон, Тома Аквінський, Юстиніан, Гуго Гроцій, Джон Локк, Томас Гоббс, Жан-Жак Руссо, Ш. Монтеск'є, Т. Джефферсон, Леон Дюги, Л. Й. Петражицький, І. Кант, К. Жоффре-Спіноза, А. Меркель, Д. Остін, Р. Шершеневич, Р. Кельзен, Й. О. Покровський, І. В. Михайловський, Е. Ерліх, Р. Паунд, Д. Френк, Г. Гегель, К. Маркс, Г. Харт, Г. Дж. Берман, Л. Фуллер, Ф. А. Хайек, Р. З. Лівшиць, О. Е. Лейст, В. С. Нерсисянц, П. М. Рабінович, М. В. Цвік, С. І. Максимов, В. Я. Тацій та інші. Але за майже два тисячоліття однастайності тут так і не досягнуто. І це зрозуміло, оскільки кожен з учених намагається з власної позиції пристосувати поняття права до умов життя конкретного суспільства, характеризуючи право через соціальну норму як найвищу справедливість і регулятор суспільних відносин. Тому й сформувались у правовій науці різні підходи до визначення права та напрямки праворозуміння.

Назва роботи вимагає відповіді на питання, як саме співвідносяться поняття сутності, змісту і форми. Зрозуміло, що починати аналіз поставлених питань, слід з розмежування категорій «сутність» і «зміст» права, «зміст» та «форма» права.

Звернемося до розгляду термінів «сутність» і «зміст». Сутність – це внутрішній стан предмета, виражений в єдності всіх його багатоманітних властивостей і відносин [11, с. 1286]. «Сутність» – це сенс існування явища, його якісна характеристика. «Зміст» – сукупність частин (елементів) предмета, його структурно-функціональна характеристика.

Під сутністю права зазвичай визнається його цінність і значення для упорядкування суспільних відносин. У радянській науковій літературі право розумілося як зведена в закон воля пануючого класу, зміст якої визначався матеріальними умовами життя цього класу. У всіх визначеннях права підкреслювався його класово-вольовий характер, що мав принципове методологічне значення для розуміння (сутність права для експлуататорського права – це втілення інтересів і волі пануючого класу, а для соціалістичного права – це вираження інтересів і волі трудящих на чолі з робітничим класом). Взяті з «Маніфесту Комуністичної партії» К. Маркса і Ф. Енгельса визначення буржуазного права стало традиційним для радянських учених внаслідок канонізації марксизму і було пристосоване до соціалістичного права. При цьому класові трактування держави і права тісно перепліталися.

На підставі викладеного можливо погодитися з думкою Лейст О. Е., що при класовому дослідженні права йдеться не стільки про сутність, скільки про причини виникнення права і його зміст. Сутність категорії повинна включати такі якісні риси, без яких взагалі немає предмета, про сутність якого йдеться мова [7, с. 8-10]. До сутнісних якостей права більшість теоретиків відносили його нормативність, представницько-зобов'язальний характер правових норм, їх зв'язок з державою.

Враховуючи, що право адресоване вільній волі учасників суспільних відносин, немає підстав відмовлятися від визначення сутності права через «волю». «Право не тільки засіб інформації, але й спосіб регулювання поведінки, як вираз належного, воно покликане за своєю природою впливати на вольову поведінку учасників суспільних відносин за допомогою відповідних стимулів» [7, с. 10]. Тому право можна визначати як «зведену в закон державну волю» певних сил, що перебувають при владі; як систему норм і принципів, визнаних, встановлених (санкціонованих) державою, що виражають волю (інтерес) домінуючої частини соціально неоднорідного [4, с. 44] суспільства.

Не слід відривати один від одного класовий і соціальний бік сутності права. Вони є аспектами єдиної, хоча і внутрішньо суперечливої, сутності права як регулятора суспільних відносин, яка розкривається через його функції. У той же час на різних етапах розвитку суспільства один з аспектів може бути домінуючим, таким що впливає на загальний фон і загальну спрямованість юридичного регулювання, і тоді інший аспект відступає на другий план, проявляється в трансформованому, стертому вигляді [1, с. 75].

У будь-якому суспільстві, яким би воно не було (класовим, соціально неоднорідним, демократичним) сутність права залишається незмінною. Воно було, є і буде нормативним регулятором суспільних відносин. Проте не варто

відмовляти праву у зміні сутності визнавати за якості сутності статичність і незмінність на відміну від динамізму змісту і форми [15, с. 17; 12, с. 258; 2, с. 37-39; 6, с. 9].

Слід зазначити, що більшість учених не заперечують діалектичного розвитку сутності права, вбачаючи її у зміні співвідношення між класовими задачами і загальними справами, що вирішуються правом [3, с. 21; 1, с. 145; 18, с. 22]. Етимологія слів «розвиток» і «зміна» дозволяє розглядати їх в тісному зв'язку. Очевидно, що правові норми, які носять гуманістичну спрямованість у різних правових системах, «працюють» на єдину сутність; як приклад можна навести зміну вектора розвитку права в Новий і Новітній час у напрямку визнання пріоритету прав особи. Сутність права найкращим чином розкривається через його принципи, які розвивалися і збагачувалися впродовж сторіч.

Разом з тим слід визнати, що сутність права менш схильна до змін, ніж зміст і форма. Зміни, що відбуваються в соціальному середовищі суспільства, тягнуть за собою зміни у змісті права, оскільки зміст у найзагальнішому вигляді є «розвинена у конкретну цілісність сутність об'єкта» [4, с. 13].

Категорія змісту права багатогранна. Вона складається з окремих елементів, частин. Первинними елементами, «клітинками» змісту права є юридичні норми. Разом з тим змістом права вчені вважають не тільки юридичні норми, але й структуру права (розмежування норм права на регулятивні і охоронні), нормативні приписи розглядаються одним з виражень його структури). До змісту права відносять також зміни елементів права і його структури під впливом зовнішніх чинників (соціальних явищ) що знаходять втілення у процесах правоутворення (де розкриваються генетичні зв'язки) і правового регулювання (функціональні зв'язки).

Зрозуміло, до змісту права в широкому значенні слід включати суспільні відносини, що на певному етапі їх розвитку стають правовими (правовідносини); комплекс прав і обов'язків учасників цих відносин (зміст правових відносин); праворозуміння; правосвідомість, правову культуру; здатність і готовність суспільства сприйняти ці відносини (надати їм певні форми).

Підкреслюючи залежність змісту права від праворозуміння, від того, що вкладають в поняття права в даному конкретному суспільстві на даному певному відрізку часу, зазначимо, що серед безлічі підходів до праворозуміння, які мають місце в історії людства, найтипівішими є три: аксеологічний (ідеологічний); нормативний; соціологічний. Вони визначають право відповідно як правові ідеї (правова свідомість); правові норми; суспільні відносини, що породжують виникнення правових норм і стаючи правовими виправдовують дію цих норм у суспільному житті.

Перший підхід – аксеологічний – характерний для природно-правової теорії, що виникає в XVII – XVIII ст.ст., (Гуго Гроцій, Джон Локк, Томас Гоббс, Жан-Жак Руссо, Ш. Монтеск'є, Т. Джефферсон, І. Кант і ін.), солідаристської (Леон Дюги), психологічної (Л. Петражицький) та інших теорій. Незважаючи, що ідейна основа у кожній теорії своя (у теорії природного

права – невід’ємні природні права людини, у теорії солідаризму – солідарність, суспільна згода, у психологічній теорії – емоції, переживання), всі вони визнають ідейне джерело права – уявлення людей про право – як найважливіший елемент правової матерії.

Інший підхід – нормативістський – заснований на визнанні пріоритету норми права як його засади і є основою позитивістської (А. Меркель, Д. Остін, Р. Шершеневич) і нормативістської (Р. Кельзен) теорій права. По-різному пояснюючи природу правових норм, ці теорії сходяться в одному: наданні пріоритетного значення нормам права.

Соціологічний підхід до права полягає в акцентуванні уваги не на ідеях і нормах, а на реальній дійсності – правових відносинах. Такий підхід типовий для соціологічної та реалістичної теорій права (Е. Ерліх, Р. Паунд, Д. Френк). Зрозуміло, оцінка реальної дійсності у прихильників цих теорій різна, однак, типовим для них є пошук права в суспільстві, у конкретному відношенні, в судовому та адміністративному рішенні, тобто у функціонуванні права, в реально існуючому порядку.

Кожний з цих підходів має раціональне зерно, що слід враховувати сучасним правознавцям. Не можна забувати, що основною ознакою права як нового соціального регулятора, який виникає на певному етапі розвитку суспільства, є визнання і забезпечення саме державою. Проте останнім часом окремі правники спрямовують розвиток юридичної науки в русло теорії природного права, забуваючи про те, що саме позитивне право завжди було і є регулятором суспільних відносин. Закріплення приписів природного права в позитивному праві є розумним поєднанням ціннісних положень юридичного позитивізму (нормативного підходу) і природно-правової теорії (аксеологічного підходу).

Таке поєднання особливо важливе для вирішення питання про взаємодію держави і особи. Так, у конституціях США, Франції, Італії, Іспанії втілено природно-правову концепцію прав людини, в конституціях Австрії, ФРН – позитивістську. Але усі вони орієнтовані на захист і охорону прав людини. Сьогодні змінилися акценти у вказаних двох підходах до взаємодії людини і держави у напрямку пом’якшення їх протистояння і навіть визнання пріоритетності прав людини. І це зрозуміло. Належність людині її прав від народження передбачає захист і забезпечення їх державою, вимагає нормативного формулювання цих прав у певних формах. Отже, обмеження повноважень держави правами людини вимагає і визнання її ролі у забезпеченні цих прав. Права людини, не закріплені в законодавстві, перешкоджають здійсненню державою функції їх гарантування й захисту. Видається хибним намагання розглядати право як соціальний регулятор, спрямований на забезпечення свободи [13, с. 43]. Не слід забувати, що людина є істотою соціальною, і тільки в суспільстві вона може реалізувати свої права. Тому свобода кожної людини закінчується саме там, де вона може порушити права іншої людини. Тільки за таких умов може існувати суспільство. В іншому разі воно буде приречене на самознищення,

оскільки постійно існують конфлікти інтересів. Саме право і виступає мірою свободи особи, що обмежується різноманітними суспільними факторами і упорядковує суспільне життя.

Лівшиць Р. З., віддаючи данину всім трьом підходам до розуміння права, відзначає, що всі уявлення про право спираються на загальну основу: право для всіх людей виступало як *певний порядок у суспільстві* [8, с. 17; 9, с. 11-12], який він і визначає як зміст права. З цим неможливо не погодитися. Саме для упорядкування суспільних відносин у державно-організованому суспільстві виникає право як новий соціальний регулятор для ефективного функціонування держави.

Відомо, що будь-яка система, у тому числі й правова, не може існувати у вигляді неоформленого змісту. Знаходячись в органічному зв'язку, зміст і форма є протилежними сторонами єдиного цілого. Слід вважати, що змістом права є певна група конкретного виду суспільних відносин, утілених в елементи його системи: норми, інститути, підгалузі, галузі права. Саме вони формують внутрішню будову права, яка є найабстрактнішим вираженням його змісту, правового регулювання взагалі. Тому вона найбільш тісно пов'язана з нормативним змістом права і в певному значенні зливається з ним, оскільки саме вона є внутрішньою структурою права, правових норм та інше. Внутрішня структура права має об'єктивний характер, оскільки відображає реально існуючу систему суспільних відносин, характеризується стійкістю правових положень і в той же час не може бути позбавлена динамізму, який проявляється в зміні, доповненні системи права новими нормами, правовими інститутами, галузями права. Певною мірою динамізм права забезпечується наступністю у змісті (особливо по горизонталі).

Зовнішня форма права – це система законодавства, основним елементом якої є галузь. Вона містить норми, що регулюють певну сферу суспільних відносин. Первинним елементом системи законодавства є стаття нормативно-правового акта як форма вираження, спосіб викладання правової норми. Норма права – це логічно завершене правило поведінки, а стаття закону – це форма його викладу.

Внутрішня будова (система з власною структурою) права, особливо її елементарні частини, є більш стійкою, ніж зовнішня форма, яка значно залежна від суб'єктивних чинників (намірів і цілей законодавця, рівня законодавчої техніки). Призначення зовнішньої форми права – упорядкувати зміст права, надати йому властивостей державно-владного характеру. Розмежування форми права на внутрішню (система права) і зовнішню (система законодавства) має практичне значення. Внутрішня форма може іноді знаходити адекватне зовнішнє вираження, або одна і та ж форма внутрішніх зв'язків елементів змісту права може оформлюватися і формулюватися зовні різними способами. Так, галузеве законодавство містить норми однієї галузі права, предметом регулювання якої є певна сфера (рід) суспільних відносин, що вимагає юридично однорідних прийомів дії; спеціальне (внутрігалузеве) містить норми підгалузі

або інституту права, предметом регулювання яких є група (вигляд) або сукупність груп (видів) суспільних відносин, що також вимагає юридично однорідних прийомів дії; комплексне законодавство містить норми декількох галузей права, що регулюють різні види суспільних відносин, які складають відносно самостійну сферу суспільного життя, що вимагає юридично різнорідних способів дії, які складаються в комплексний цілісний метод. Зовнішня форма права це не просто щось зовнішнє по відношенню до змісту, а сама його організація, яка набуває об'єктивності та існує лише у встановлених формах.

Право об'єктивується зовні за допомогою нормативно-правових актів держави, інших, визнаних державою, форм права, і має власний зміст у вигляді конкретних правил поведінки – правових норм. В юридичній літературі справедливо підкреслюється неприпустимість отожднення правових форм з сутністю суспільних відносин, що закріплюються ними як правові, з їх змістом [5, с. 133; 16, с. 13-14; 17, с. 13].

Зміст елементів правової системи суспільства в різні епохи змінюється, поступається місцем частково або повністю іншому, нерідко з протилежним змістом при збереженні форми. Проте наступний зв'язок між ними не зникає. Україна успадкувала величезний нормативний і доктринальний матеріал, що накопичувався протягом століть. При цьому попередні правові форми існують в її праві не в «оригіналі», а в істотно зміненому вигляді. З ускладненням юридичного буття роль успадкованого розширюється і потреба в його законодавчому закріпленні посилюється. Це досягається різними способами, одним з основних є законотворчість.

Зміна умов життя суспільства передбачає і зміну його потреб, інтересів, а потім свідомості, волі (інтересу) і цілей людей. Відбувається розрив форми і змісту, оскільки змінюється зміст права в цілому. Використовуючи стару форму права, держава в особі законодавця не використовує думки, свідомість, ідеї попереднього періоду розвитку суспільства, а наповнює існуючу форму новим змістом (власними ідеями, думками, своєю свідомістю), які знаходять зовнішнє втілення в інших нормативно-правових актах.

В сучасних умовах, коли відбувається активна законотворча діяльність, при розробці й ухваленні законодавчих актів сприймаються прогресивні елементи (принципи, норми, інститути, форми) запозичуються у інших правових систем. Формулювання їх відповідно до національних умов розвитку забезпечує захист як нових суспільних інтересів, так і захист інтересів всіх суб'єктів права.

Успадкування елементів старої правової системи, перш за все норм і принципів права, які об'єктивуються в нормативно-правових актах, відбувається і шляхом їх нової офіційної інтерпретації. Елементи знання зберігаються й переходять із минулого в сучасне та майбутнє як у процесі пізнання сутності держави і права, так і через інтерпретацію результатів пізнання. У процесі інтерпретації відбувається оновлення змісту, а не тільки його відтворення, логічна реконструкція, йде подальше пізнання.

Таким чином, наповнення новим змістом старих форм права відбуваються різними способами, пов'язаними між собою: 1. За допомогою нормотворчих актів нової влади стара форма імплементується в цілісну систему нового права, підкорюючись новим основоположним принципам, поєднуючись з новими формами права структурно і функціонально. Так, у нормативно-правових актах України закріплюється економічна свобода, встановлюються умови розвитку права приватної власності, затверджується рівноправність форм власності, захищається бізнес від надмірної регуляторної політики держави та ін. Проте більш розвинені за своїм змістом виробничі відносини, «відлиті» в нові правові форми, не можуть з'явитися раніше, ніж будуть підготовлені необхідні матеріальні передумови. 2. За допомогою тлумачення норм права в процесі використання старих форм із новим змістом, у зв'язку з іншими правовими формами й інститутами. Відомі випадки, коли державні органи негативно реагували на спроби тлумачити, роз'яснювати нормативно-правові акти. Наприклад, Наполеон вважав, що Цивільний кодекс Франції 1804 року написаний ясно і зрозуміло, при бажанні його статті може зрозуміти будь-яка зацікавлена особа. Коли він дізнався про видання коментаря Цивільного кодексу, з гіркотою промовив: «Пропав мій кодекс».

Тлумачення нормативно-правового акта дозволяє з'ясувати зміст, що вкладається законодавцем у його статті. Тому заборони спеціальними актами тлумачити закони, що мали місце в Пруссії, Австрії та інших країнах в XVIII столітті, були спростовані практикою.

У даний час спроб обмежувати тлумачення законів не робиться, лише кожна держава визначає офіційного інтерпретатора різних видів нормативно-правових актів. Наприклад, право тлумачення норм Конституції в Україні надано тільки Конституційному суду.

Особливе значення в побудові нової правової системи держави має суб'єктивний чинник. Адже визнання тієї або іншої форми права (як зовнішньої, так і внутрішньої) залежить від правотворчої діяльності осіб, які займаються безпосередньо цією діяльністю.

Прикладом може бути законотворчість Української Народної Республіки (період Центральної Ради) і Української держави (Гетьманат П. Скоропадського) 1917-1918 рр. стосовно питань законодавчої процедури. На цьому прикладі простежується наступність у формі права, ступінь якої обумовлений не тільки об'єктивними, але й суб'єктивними чинниками. Ухвалення 25.11.1917 року Закону про порядок видання нових законів (право видавати закони для УНР належить Центральній Раді, а право видавати розпорядження в сфері управління на основі законів належить Генеральним Секретарям УНР) не припиняло дію «всіх законів і ухвал», які мали силу на території УНР до 27.10.1917 р., тобто актів Російської імперії.

Наведене підтверджує, що при формуванні нової правової системи використовується, як правило, не право держави, яка існувала раніше, а тільки форми права, але з новим змістом.

Можливе і тимчасове збереження старої форми і змісту, але тільки за умов, якщо вони не суперечать змісту нових законів держави.

Так, в Україні після проголошення її суверенітету і незалежності Верховною Радою 12 вересня 1991 р. прийнято Закон про порядок тимчасової дії на території окремих актів законодавства Союзу РСР, якщо відповідні питання не врегульовані законодавством України, за умови, що ці загальносоюзні акти не суперечать конституції і законам України. В інших країнах СНД також протягом деякого часу використовувалися закони неіснуючої держави. І це закономірно. В Україні, як і в інших країнах СНД, не склалися самостійні національні правові системи, не було системи власного законодавства, однак статус самостійної, незалежної, суверенної держави став легітимним і легальним (Декларація про державний суверенітет 16 липня 1990 г., Акт незалежності України від 24 серпня 1991 р., схвалений народом України 1 грудня 1991 р.) Неможливість швидкого ухвалення, доповнення відсутніх законів, необхідність збереження правопорядку і законності, недопущення хаосу і всюдозволеності об'єктивно вимагали збереження і перенесення в нові політичні умови (незалежної України) старого законодавства (СРСР).

Сутність наступності конституційного розвитку України виражається не тільки в збереженні її як основного закону суспільства і держави, але й у тому, що на сучасному етапі істотно збагатились традиційні конституційні інститути, які наповнюються новим демократичним змістом. Це стосується насамперед інституту народовладдя, основ правового статусу особи, громадянства, системи і структури державних органів. Позитивний історичний досвід дає можливість з позицій сьогодення оцінювати ефективність конституційних норм, створювати більш придатні конституційно-правові моделі нормативної регламентації суспільних відносин [14, с. 33].

Таким чином, використовуючи інтегративний підхід, можна визначити *право як систему норм (правил поведінки) і принципів, що сформувалися в суспільстві як міра свободи і рівності, заснованих на принципі справедливості, прийнятих (або визнаних) державою регуляторами суспільних відносин і забезпечених усіма засобами легальної державної дії аж до примусу.*

Список літератури: 1. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. / С. С. Алексеев. – М.: Юрид. лит., 1981. – Т. 1. – 360 с. 2. Байтин М. И. О социальной основе и классовой сущности советского общенародного государства / М. И. Байтин // Конституция СССР и дальнейшее развитие государственоведения и теории права. – М.: Изд-во ИГиП АН СССР, 1979. – С. 37-39. 3. Государство и право развитого социализма в СССР. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1977. – С. 472. 4. Захаров Ю. Р. Содержание и форма в системе / Ю. Р. Захаров. – автореф. дис. ... канд. филос. наук. – М., 1978. – 21 с. 5. Иоффе О. С. Вопросы теории права / О. С. Иоффе, Л. С. Голесник, М. Д. Шаргородский. – М.: Госюриздат, 1961. – 380 с. 6. Королёв А. И. Вопросы теории социального государства / А. И. Королёв // Известия вузов. Правоведение. – 1976. – № 4. – С. 9-14. 7. Лейст О. Э. Сущность и исторические типы права / О. Э. Лейст // Вестн. Моск. ун-та. Сер. II. Право.–1992. – № 1. – С. 8-10. 8. Лившиц Р. З. Государство и право в современном обществе / Р. З. Лившиц // Теория права : Новые идеи. – Вып. 1. – М.: Изд-во ИГПАН, 1991. – С. 4-28. 9. Лившиц Р. З. Теория права : учебник / Р. З. Лившиц. – М.: БЕК, 1994. –

208 с. **10.** Рабінович П. М. Загальна теорія права та держави. Тексти лекцій / П. М. Рабінович. – Л.: Вид-во Львів. ун-ту, 1993. – 102 с. **11.** Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров. – 3-е изд. – М.: Сов. энцик. – 1985. – 1600 с. **12.** Теория государства и права / Под ред. А. И. Денисова. – М.: Изд-во МГУ, 1972. – 531 с. **13.** Теорія держави і права : посібник для підготовки до державних іспитів / уклад.: Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський, Г. О. Христова; за заг. ред. О. В. Петришина. – 2-ге вид., доповн. і змін. – Х.: Право, 2013. – 208 с. **14.** Тодыка Ю. Н. Конституция Украины. Основа стабильности конституционного строя и реформирования общества / Ю. Н. Тодыка, Е. В. Супрунюк. – Симферополь: Таврия, 1997. – 312 с. **15.** Ушаков А. А. XXIV съезд КПСС и совершенствование советского права / А. А. Ушаков, С. А. Щербаков // Теоретические вопросы государства и права развитого социализма. – Пермь: изд-во Пермского гос. ун-та, 1980. – 151 с. **16.** Шебанов А. Ф. О содержании и формах права / А. Ф. Шебанов // Правоведение. – 1964. – № 2. – С. 11-22. **17.** Шебанов А. Ф. Форма советского права / А. Ф. Шебанов. – М.: Юрид. лит., 1968. – С. 312. **18.** Явич Л. С. К разработке концепции права развитого социализма / Л. С. Явич // Известия вузов. Правоведение. – 1981. – № 6. – С. 18-27.

ЗНАЧЕНИЕ КАТЕГОРИЙ «СУЩНОСТЬ», «СОДЕРЖАНИЕ» И «ФОРМА» В ФОРМУЛИРОВАНИИ ПОНЯТИЯ ПРАВА

Авраменко Л. В.

Статья посвящена анализу соотношения понятий «сущность», «содержание» и «форма» права. Рассматриваются различные направления правопонимания, раскрывается их значение правильного определения права как социального явления. Дается понятие права с позиций интегративного подхода.

Ключевые слова: содержание, правовая система, правопонимание, правообразование, сущность, форма.

SUMMARY CATEGORY «VALUE», «CONTENT» AND «FORM» IN THE FORMULATION OF THE CONCEPT OF LAW

Avramenko L. V.

This article analyzes the relationship between the «concepts nature», «content» and «form» of law. Various areas of law, reveal their meaning correct definition of law as a social phenomenon. The concept of rights from the standpoint of an integrative approach.

Key words: content, the legal system, legal thinking, law-making, the essence of form.

Надійшла до редакції 18.02.2014 р.